

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.19>

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Предместніков О.Г.,
*доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
завідувач кафедри права,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8196-647X>
e-mail: predmestnikov@ukr.net

Бехтер А.Р.,
*здобувачка освіти III курсу,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*
e-mail: anastasia.bekhter@gmail.com

Предместніков О.Г., Бехтер А.Р. Використання інноваційних технологій у кримінально-процесуальному праві: виклики та можливості.

Новітні інформаційні технології, що спрямовані на пришвидшення темпів інновацій у методології нормативно-правових досліджень і кримінального судочинства, є пріоритетними елементами поліпшення якості впровадження складових частин кіберпростору в діяльність правоохоронних органів України та світу. Глобалізація використання інноваційних технологічних процесів, навичок і методів – а головне, посилене упровадження організаційно-правових аспектів електронного документообігу в роботі правоохоронних органів – сприяє проявам ймовірних викликів і перешкод, котрі реорганізують діяльність компетентних органів й підконтрольних установ.

Це дослідження розглядає проблематику використання інноваційних технологій у кримінально-процесуальному праві, що робить вагомий внесок у розуміння, як інновації можуть змінити підхід до правосуддя та сприяти побудові більш справедливого та ефективного судового процесу у майбутньому. Зростаюча складність кримінальних сценаріїв вимагає новаторських підходів, від яких залежить ефективність правосуддя та забезпечення прав людини. У статті здійснюється обґрунтування сучасних технологічних вирішень, таких як штучний інтелект, аналітика даних, біометричні технології та використання великих обсягів даних, і їхнього потенціалу у кримінальному процесі. Акцент робиться на можливостях вдосконалення доступу до правосуддя, прискорення судових процедур та підвищення довіри до правосуддя. Порушуються також потенційні ризики та виклики, що супроводжують впровадження інноваційних технологій у кримінально-процесуальну сферу, включаючи проблеми конфіденційності даних та можливості зловживання технологіями. Завдяки глибокому аналізу, дослідження спрямоване на висвітлення перспектив подальшого розвитку використання інноваційних технологій у сфері кримінально-процесуального права, а також на поглиблене розуміння їхнього впливу на сучасну правову практику.

Метою наукового дослідження є діалектично-ідентифікаційне визначення інноваційних технологій у кримінально-процесуальному праві. Всебічне пізнання факторів, що зумовлюють розвиток регулятивних обмежень реалізації та моніторингу практики запровадження штучного інтелекту в національній юрисдикції (кримінальне судочинство) та інших суверенних політико-територіальних організацій суспільства. Виявлення найсуттєвіших ознак й особливостей внутрішньої структури інтерактивного інформаційного середовища (віртуальний простір), що компонує комунікаційні системи з електронними формами передачі цифрових даних задля поліпшення ін-

теграційних зв'язків між правоохоронними органами та виконавчими структурами державного управління. Формулювання висновків і пропозицій за результатами наукового дослідження.

Ключові слова: Інноваційні технології, штучний інтелект, електронний документообіг, кіберпростір, правоохоронні органи, кримінальне судочинство, цифрова інформація.

Predmestnikov O.G., Bekhter A.R. Use of innovative technologies in criminal procedure law: challenges and opportunities.

The latest information technologies aimed at accelerating the pace of innovation in the methodology of regulatory and legal research and criminal justice are priority elements of improving the quality of implementation of cyberspace components in the activities of law enforcement agencies in Ukraine and worldwide. The globalisation of the use of innovative technological processes, skills and methods – and, most importantly, the increased implementation of organisational and legal aspects of electronic document management in the work of law enforcement agencies – contributes to the manifestation of possible challenges and obstacles that reorganise the activities of competent authorities and controlled institutions.

This research explores the use of innovative technologies in criminal procedural law, making a significant contribution to understanding how innovations can change the approach to justice and promote the development of a more fair and efficient judicial process in the future. The increasing complexity of criminal scenarios demands innovative approaches, upon which the effectiveness of justice and the protection of human rights depend. The article provides justification for modern technological solutions such as artificial intelligence, data analytics, biometric technologies, and the use of big data, and their potential in the criminal process. Emphasis is placed on the opportunities to improve access to justice, accelerate judicial procedures, and enhance trust in the judicial system. Potential risks and challenges accompanying the implementation of innovative technologies in the criminal procedural sphere, including issues of data confidentiality and the possibility of technology misuse, are also addressed. Through in-depth analysis, the research aims to highlight prospects for further development in the use of innovative technologies in the field of criminal procedural law and to deepen understanding of their impact on contemporary legal practice.

The purpose of the research is to make a dialectical and identification definition of innovative technologies in criminal procedural law. Comprehensive knowledge of the factors that determine the development of regulatory restrictions on the implementation and monitoring of the practice of introducing artificial intelligence in the national jurisdiction (criminal justice) and other sovereign political and territorial organisations of society. Identification of the most essential features and peculiarities of the internal structure of the interactive information environment (virtual space), which combines communication systems with electronic forms of digital data transmission to improve integration links between law enforcement agencies and executive structures of public administration. Formulation of conclusions and proposals based on the results of the research.

Key words: Innovative technologies, artificial intelligence, electronic document flow, cyberspace, law enforcement agencies, criminal proceedings, digital information.

Постановка проблеми. Впровадження сучасних спецтехнологій в основи правоохоронної діяльності покликане гарантувати актуальність та ефективність глобальних стандартів в умовах потенційних ризиків, викликів і перепон. Вітчизняне законодавство обґрунтовує основоположні потреби кримінально-процесуального права (слідчі й судові органи України, правоохоронні структури, судові інстанції тощо) в актуалізації та розвитку автоматизованих систем, реєстрів, баз даних, криміналістичних й експертних платформ. Аспекти практичного рівня прозорості, неупередженості, незалежності, справедливості інноваційних кримінально-правових програм потребують постійного регулювання та контролю. Особливо злободенною наразі є потреба в забезпеченні комплексної взаємодії інноваційних практик і технологій без нав'язування пострадянських стандартів правової сфери. До того ж нагальною вимогою виступає планомірний та поступовий відхід від “закритих” інформаційних систем до “відкритих” спеціалізованих моделей, що надають змогу вільно та швидко (за умови індивідуальної верифікації) отримувати необхідні відомості й дані. Відсутність співвідносності орієнтовних факторів утворення прогалів в інноваційній ланці кримінально-процесуального права України – зумовлює підвищення рівня дезорієнтації та неефективності автоматизованого процесу правової діяльності. Проблематика національної ефективності

ті кримінального судочинства сприяє постійному моніторингу новітніх технологій у правовій сфері та практичній юридичній діяльності (нотаріат, адвокатура, прокуратура, судочинство), що у деяких розвинених країнах світу (Сполучені Штати Америки, Гонконг, Південна Корея, Франція, Великобританія та інші) доволі широко опосередковується в середовище державного управління й, безумовно, основи кримінально-процесуального права. Незважаючи на широке коло переваг, уповноважені структури України неспроможні рівноправно інвестувати у розвиток новітніх технологій, оновлювати застарілі системи, проводити ребрединг інноваційної ланки. Організаційні питання, пов'язані з витратами на нові методики юридичної діяльності, сприяють появі безлічі перешкод: “відмиванню” грошей, вчиненню корупційних діянь, фінансуванню кібернетичного тероризму та інше. Зрештою, особливості впровадження інноваційних технологій у правові ланки були визначені проблематикою наукового дослідження та найбільш значущим рушієм санкціонованого використання та реформування постсоціалістичних методів юридичної діяльності.

Стан опрацювання. Певні організаційно-правові аспекти, що підлягають концепції “можливості та виклики інноваційних технологій у кримінально-процесуальному праві”, зосібна, впровадження та розвиток електронного документообігу, “діджиталізація”, використання штучного інтелекту у протидії злочинності, опосередковано розглядалися у наукових роботах Г.К. Авдєєва, М.І. Демури, Ю.П. Дзюби, В.М. Струкова та Д.Ю. Узлова, С.В. Панова, Д.А. Зінченка, В.В. Баранчука, О.Е. Радутного, І.С. Яковця та Є.О. Лук'яненка, Є.С. Хоміча, К.В. Юртаєва, І.О. Христіча, М.О. Яцила та О.Ю. Петечела, О.М. Литвинова та Є.О. Гладкова тощо.

Мета статті полягає в аналізі використання інноваційних технологій у кримінально-процесуальному праві з урахуванням сучасних викликів та можливостей. Зокрема, стаття спрямована на вивчення технологічних рішень, які застосовуються у кримінальному процесі, їх вплив на ефективність правосуддя та забезпечення прав людини, а також на розкриття перспектив подальшого розвитку цього напрямку в контексті сучасних викликів у правовій сфері.

Викладання основного матеріалу. Інноваційні способи удосконалення усталених право-технологічних процесів сприяють більш точній і швидкій ідентифікації злочинних діянь, веденню діловодства, обміну цифровою інформацією між компетентними установами й організаціями задля забезпечення прав і основоположних свобод людини і громадянина, що охороняються Конституцією України [1]. За умови підзвітного та пропорційного застосування новітніх кібернетичних технологій у сфері кримінального судочинства, об'єднання цифрових рішень на основі штучного інтелекту та аналітичних навичок фахівців-експертів (суддів, адвокатів, нотаріусів, працівників правоохоронних органів тощо) формується повноцінний пласт (система), що може ефективно, прозоро, всебічно відображати як виклики, так і потенційні можливості, та відповідати вимогам протидії злочинній діяльності. Міжнародні стандарти кібербезпеки (інформаційної безпеки), зокрема, основи захисту особистих даних (конфіденційність) трактують методологію використання сучасних інформаційних технологій на державному рівні з урахуванням усіх ризиків і перспектив. На державному рівні забезпечення кібербезпеки здійснюється за допомогою національного законодавства щодо кібербезпеки та прав людини та міжнародних норм і документів [2, с. 189]. Різноманітні й багатопрофільні інноваційні рішення у сфері кримінально-процесуального права України та світу спрямовані на широкий спектр юридичної діяльності й сприяють нормалізації витрат і розширенню потенціалу кібернетичних технологій у правових галузях.

Автори акцентують увагу на тому, що новітні методики, принцип роботи яких сконструйовано на основі, наприклад, штучного інтелекту застосовуються у якості програмного забезпечення, що має змогу самостійно обробляти надмірно великий обсяг інформації та відомостей із урахуванням потенційних ризиків у режимі реального часу. Незважаючи на те, що пандемія COVID-19 уповільнила глобальний ринок систем управління електронною документацією у період з 2019 р. по 2022 р., інноваційні технології трансформували індустрію методів управління електронними документами. Оптимізація існуючих криміналістичних процесів і удосконалення програмного забезпечення для правоохоронних органів сприяла повноцінному дотриманню нормативно-правових вимог законодавства. Наприклад, органи правоохоронної діяльності Сполучених Штатів Америки використовують у своїй роботі RPA (англ. Robotic process automation) [3], тобто інструменти автоматизації процесів, що надають можливість звільнити співробітників від виконання рутинної праці: заповнення бланків, збір додаткової інформації та інше.

Автори зазначають, що за останні два десятиліття (особливо в інтервалі 2010–2020 рр.) збір і аналіз цифрових доказів у судочинстві США стає дедалі важливим аспектом підготовки судових

справ і подальшого розкриття кримінально караних діянь [4]. Оскільки цифрові докази – це потенційне джерело отримання важливих відомостей як про жертв(-у) злочину, так і про підозрюваних(-ого). У теорії цифрові докази концептуально майже не відрізняються від “звичайних”, а втім, таке обґрунтування потребує уточнення. Через те, що ХХІ ст. характеризується швидким темпом розповсюдження персональних електронних пристроїв (смартфони, планшети, ноутбуки тощо), фактично цифрові докази мають ширший обсяг і значення й потребують певної підготовки та інструментарію для їх використання на практиці.

На додачу до всього вищезгаданого проілюструємо проект, що фінансується Міністерством національної безпеки Сполучених Штатів Америки (англ. Department of Homeland Security, DHS), підтримується федеральними, державними та місцевими правоохоронними органами, а також Національним інститутом стандартів і технологій (англ. National Institute of Standards and Technology, NIST). Проект “Національна довідкова бібліотека програмного забезпечення” (англ. National Software Reference Library, NSRL) [5] є ефективним інструментарієм використання інноваційних технологій, зокібна, у розкритті злочинів, пов’язаних із індивідуальними чи громадськими електронними пристроями. Робота проекту зосереджена на виявленні та відстеженні ймовірних сценаріїв злочинних інформаційних зломів і протидії ним.

Ідентичне явище являє собою Міжнародна цифрова стратегія Франції (англ. France’s International Digital Strategy) [6], що була оприлюднена міністром Європи та закордонних справ Франції 15.12.2017 р. Указана стратегія зосереджується, зокібна, на протидії кіберзагроз і поточному стані французької інформаційної безпеки. У співпраці зі Національною поліцією Французької Республіки був розроблений проект “Центр боротьби з цифровою злочинністю” (фр. Centre de lutte contre les criminalités numériques) [7], що покликаний забезпечувати інформаційну безпеку в Інтернеті та сприяти протидії кримінально протиправних діянь у формі розповсюдження педофільї (фото, відео, аудіо сексуального характеру за участю неповнолітніх та/або малолітніх осіб).

А втім, варто зазначити, що наразі існують певні перепони для поліпшення відсоткового рівня розкриття кримінальних проваджень із використанням інноваційних технологій.

Першочергова перешкода – це відсутність належних можливостей удосконалення навичок взаємодії фахівців із новітніми технологіями. Наприклад, постсоціалістичні країни перехідної економіки (Україна, Польща, Чехія, Словаччина, Молдова та інші) неспроможні належним чином ідентифікувати, оцінити та повноцінно впровадити методики удосконалення професійних навичок, пов’язаних із використанням інноваційних технологій.

По-друге, обмеженість скоординованих глобальних дій, які б сприяли успішному впровадженню інноваційних технологічних рішень, створює перешкоди для своєчасної та ефективної роботи міжнародних установ і організації, органів міжнародної кримінальної юрисдикції, а також вирішенню актуальних питань міжнародного правопорядку.

По-третє, недостатнє “кібер стратегічне” фінансування є перешкодою цілісності інформаційної безпеки, справедливості та неупередженості рішень органів слідства та органів досудового розслідування, покращення відсоткового рівня продуктивності складових компонентів кримінального правосуддя.

Водночас розвиток використання правоохоронними органами України інноваційних криміналістичних методів і проектів, котрі були започатковані й апробовані економічно розвиненими країнами, підлягає реорганізації з метою подальшої оцінки ризиків і потенційно ймовірних загроз. Інституції та юрисдикції національного рівня покликані забезпечувати захист цілісності кібернетичної системи та сприяти поступовому відчуженню від кримінально-правових методологічних способів на основі досліджень ЄСПР.

Автори наголошують, що загальновідомий курс “діджиталізація” чи цифрова трансформація України – це один із основоположних кроків для інновацій та ефективної післявоєнної відбудови. Незважаючи на те, що наразі все ще існує значний розрив у можливостях кібер аналітичних наглядових органів вітчизняного рівня та економічно розвинених держав, Україна має значний спектр можливостей планомірного розвитку інноваційних технологій і рішень у кримінально-процесуальному праві, щоб підвищити рівень прозорості та відкритості роботи правоохоронних органів.

Зауважимо, що нормативно-правові тенденції інформаційного забезпечення неупередженого розслідування та розкриття кримінальних правопорушень із використанням сучасних технологій обумовлюють формування низки статей, котрі поєднані зі науково-технічним прогресом. Наприклад, ч. 2 ст. 103 Кримінально процесуального кодексу України передбачає фік-

сацію процесуальних дій під час кримінального провадження на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; ст. 232 Кримінально процесуального кодексу України регламентує можливість проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції зі забезпеченням належної якості зображення та звуку, а також інформаційної безпеки віртуального простору під час досудового розслідування; ч. 2 ст. 240 Кримінально процесуального кодексу України передбачає можливість проведення відеозапису, фотографування, звукозапису, котрі додаються до протоколу під час безпосереднього проведення слідчого експерименту [8].

Безперечно, автоматизація й інтерпретація нових технологій у практико-методичну діяльність правоохоронних органів України, здебільшого, розширює їх потенціал задля покращення ефективності та якості роботи. Утім, на думку авторів, внаслідок обмеження об'ємів фінансування, прогалин реформування й координації діяльності суб'єктів правотворчої влади, виникають непередбачувані наслідки, нормативні та операційні виклики.

Відзначимо, що пропозиції авторів наукового дослідження щодо удосконалення роботи працівників правової сфери стосуються імплантації в юридичну діяльність новітніх науково-технічних пристроїв, аналітичних систем, тематичних баз даних та інше.

Наприклад, можливим є спосіб зчитування номерних знаків автомобіля за допомогою окулярів віртуальної реальності з безпосереднім доступом до інформації AXIS License Plate Verifier [9]. Вони дозволяють ідентифікувати викрадені чи зниклі транспортні засоби, а також авто, пов'язані зі злочинної діяльністю, спрощуючи подальші правомочні дії. Принцип їх роботи на базі використання елементів і додатків штучного інтелекту дозволяє розпізнавати номерні знаки у режимі реального часу та ідентифікувати перевищення швидкості до 105 км/год. Інтуїтивно зрозумілий інтерфейс сприяє комфортній роботі працівників. Указаний інноваційний пристрій вже доволі довгий час використовується управлінням поліції Гонконгу.

До того ж проблемні питання безпеки біометрії та ідентифікації місця злочину й особистості правопорушника спонукають появи пропозиції щодо використання Національною поліцією України, Службою безпеки України, Національною гвардією України сучасних високотехнологічних дронів (безпілотних літальних апаратів), котрі наразі активно використовують у своїй діяльності поліцейські підрозділи Великобританії. Такі дрони дозволяють проводити цілодобовий моніторинг місця злочину, шукати зниклих безвісти людей та стежити за підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення.

Наведені пропозиції спрямовані на підвищення рівня обізнаності, професійних навичок, вирішення ключових операційних викликів.

Висновок. Отримані результати свідчать про важливість застосування Україною інноваційних технологій у системі кримінальної юстиції. Потенційні ризики, колізії, перешкоди повинні виступати в ролі рушія розробки новітніх технологій за державними стандартами, а не сприяти розвитку кіберзлочинності. Діалектично-науковим методом було визначено, що інновації у правовій сфері – це орієнтовний спосіб подолання людської суб'єктивності й упередженості. Автоматизація та роботизація окремих процесів юридичної діяльності, на думку авторів, сприятиме зниженню кількості випадків непередбачуваних наслідків і умисних зловживань кар'єрним становищем. Утім, для повноцінного забезпечення доступності сучасних технологій правотворчими структурами, інструментарії їх розповсюдження повинні бути всеохоплюючими та пропорційними. З цієї метою необхідно проаналізувати й ліквідувати можливі правові, соціальні, економічні бар'єри адміністративно-територіальних одиниць України (сіл, міст, областей та інше). Планові вимірювання ефективності інноваційних технологій у правових галузях упродовж всього періоду експлуатації, на нашу думку, слугуватимуть мірою зворотного зв'язку між державними й виконавчими інституціями з приватним сектором і суспільством. Там, де виявляються невідконтрольні ризики, уповноважені органи повинні продемонструвати професійний рівень обізнаності в боротьбі з потенційними перешкодами та наслідками. До того ж необхідно мінімізувати можливість виникнення надмірної залежності від новітніх технологій і гарантувати професійний розвиток набутих здібностей. Обмін передовою юридичною практикою з економічно розвиненими країнами щодо питань усунення розбіжностей у системі використанні новітніх спецтехнологій сприятиме подоланню виникаючих локальних ризиків та слугуватиме демонстрантом прогресу у досягненні ефективності автоматизації процесів юридичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Предместніков, О., & Батирова, А. (2023). Кібербезпека як важлива складова захисту прав людини в інформаційному суспільстві. *Scientific Collection «InterConf»*, (160), 188–191. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/3967>
3. Mamak, K. (2023). *Robotics, AI and Criminal Law: Crimes Against Robots* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003331100>.
4. Goodison, Sean E., Robert C. Davis, and Brian A. Jackson, *Digital Evidence and the U.S. Criminal Justice System: Identifying Technology and Other Needs to More Effectively Acquire and Utilize Digital Evidence*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2015. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR890.html.
5. National Software Reference Library, NSRL. *Forensic Science, Digital evidence, Information technology and Software research* URL: <https://www.nist.gov/itl/ssd/software-quality-group/national-software-reference-library-nsrl> (дата звернення 17.02.24).
6. Of the Ministry for Europe and Foreign Affairs, *France's International Digital Strategy*. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/digital-diplomacy/france-s-international-digital-strategy/> (дата звернення 17.02.24).
7. Site officiel de la Gendarmerie nationale. *La montée en puissance de l'investigation cyber en gendarmerie* URL : <https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/gendinfo/actualites/2020/la-montee-en-puissance-de-l-investigation-cyber-en-gendarmerie> (дата звернення 17.02.24).
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
9. AXIS License Plate Verifier. *Hassle-free license plate recognition* URL: <https://www.axis.com/products/axis-license-plate-verifier> (дата звернення 04.03.24).